

Nr 166.

Av herr Nilsson i Göteborg m. fl., angående omorganisation av handelsgymnasierna.

År 1945 tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet sakkunniga för att biträda med utredning och avgiva förslag rörande handelsundervisningens och handelslärarutbildningens ordnande.

De sakkunniga, som antogo benämningen handelsutbildningskommittén, avlämnade i maj 1950 betänkande och förslag rörande handelsgymnasierna (SOU 1950:12). Då det avgivna förslaget ännu icke föranlett någon proposition till riksdagen, vilja vi rikta uppmärksamheten på de viktigaste av de omständigheter, som enligt vår mening nödvändiggöra ett snart upptagande av frågan om handelsgymnasiernas omorganisation.

De bestämmelser rörande statsunderstödda handelsgymnasier, som äro meddelade i kungörelsen den 30 juni 1938 nr 529, återgå i väsentliga delar på föreskrifterna i tidigare kungörelser. De bestämmelser, som röra de ekonomiska förhållandena, ha varit praktiskt taget oförändrade sedan handelsgymnasieinstitutionens tillkomst år 1913. Det utmärkande är, att inga fasta grunder äro angivna för beräkningen av gymnasiernas statsunderstöd, i det att kungörelsen endast föreskriver, att kommun, där gymnasium åtnjuter statsunderstöd, själv eller genom enskilda donatorer skall tillhandahålla för undervisningen erforderliga och tjänliga lokaler, underhålla dessa samt till läroanstaltens uppehållande årligen lämna ett kontant bidrag, motsvarande minst en tredjedel av statsunderstödet. Vidare är angivet, att ordinarie ämneslärare skall avlönas med minst samma belopp som för adjunkt vid allmänt läroverk är eller kan bli stadgat. Slutligen innehåller kungörelsen föreskrift, att terminsavgiften i den tvååriga kursen må uppgå till högst 200 kronor för år (på detta belopp skall viss nedsättning givas åt behövande lärjungar).

De sex äldsta handelsgymnasierna äro alla enskilda; det senaste av dessa, Norrköpings handelsgymnasium, tillkom år 1915. Först år 1938 fingo ytterligare tre handelsgymnasier statsunderstöd, men dessa gymnasier hade vederbörande kommun som huvudman. Även därefter tillkomna handelsgymnasier äro kommunala. För närvarande finns det 11 statsunderstödda handelsgymnasier; i årets statsverksproposition föreslås statsunderstöd jämväl till gymnasierna i Kalmar och Karlstad. Ytterligare fem handelsgymnasier (utan statsunderstöd) ha inrättats under senare år och genom beslut av Kungl. Maj:t ställts under överstyrelsens för yrkesutbildning inseeende. Totala lärjungeantalet var höstterminen 1951 2 278, men detsamma kan efter ett par år, då de nu nyinrättade gymnasierna fullt utbyggt, beräknas till omkring 2 500.

Det är tydligt, att bestämmelserna om handelsgymnasiernas statsunderstöd äro högst otillfredsställande utformade. Å ena sidan måste gymnasierna beträffande de ordinarie lärarnas löner följa de beslut, som statsmakterna kunna fatta i fråga om läroverkslärarnas löner, å andra sidan äro inkomsterna genom lärjungeavgifter begränsade genom de i kungörelsen givna bestämmelserna, men några som helst garantier för statsunderstödens storlek äro icke givna. Åtskilliga gymnasier ha också måst utverka Kungl. Maj:ts medgivande att upptaga högre lärjungeavgifter än de föreskrivna — i vissa fall avsevärt högre.

I synnerhet de enskilda gymnasierna ha sedan länge kämpat med stora ekonomiska svårigheter. Understöden äro också ojämnt beräknade, vilket torde bero på att de i botten liggande anslagsbeloppen ej beräknats enligt enhetliga grunder. För de förhöjningar av anslagen, som beslutats under senare år, torde däremot så gott sig göra låtit enhetliga beräkningsgrunder ha tillämpats. Men att ernå sådan enhetlighet är av olika orsaker förenat med stora svårigheter. Gymnasierna avlöna sina lärare efter olika lönegrader; inga bestämmelser finnas om timlärararvodena lika litet som om extra ordinarie och extra lärares löner. Härtill kommer, som ovan nämnts, att gymnasierna upptaga terminsavgifter, som äro ganska varierande.

Till följd av att statsanslaget till handelsgymnasierna är ett fast anslag, inträffar vid utgiftsökningar — om över huvud förhöjning av anslagen äger rum — en eftersläpning i anslagstilldelningen, som kan vara högst besvärande. I flera fall under senare år har Kungl. Maj:t måst föreslå riksdagen att bevilja medel till handelsgymnasierna på tilläggsstat. I längden kan icke gärna detta system fortgå; dels innebär det ett osäkerhetstillstånd för gymnasierna, dels måste det ofta vara svårt, ibland ogörligt för överstyrelsen för yrkesutbildning att beräkna de anslagsbelopp, som kunna erfordras. Om de rörliga tilläggen på statstjänstemännens löner i fortsättningen skola fastställas av riksdagen varje år (eventuellt med retroaktiv verkan från januari månad), blir det tekniskt omöjligt för överstyrelsen att i tid göra framställningar om erforderliga tilläggsanslag till handelsgymnasierna.

Om den ordinarie lärarkåren vid så betydelsefulla skolor som handelsgymnasierna skall kunna rekryteras på ett tillfredsställande sätt, måste lärarna beredas tryggare anställningsförhållanden och tjänsterna inpassas i de statliga avlöningsreglementena. För närvarande saknas bl. a. bestämmelser om ersättning för läkarvård, läkemedel och sjukhusvård liksom rörande andra till ordinarie statstjänstemän utgående förmåner, fränsett de rena löneförmånerna.

Handelsgymnasierna intaga en alltför betydelsefull plats i vårt lands undervisningsväsen för att deras anslagsförhållanden skola kunna vara ordnade på ett så otillfredsställande sätt som nu är fallet. Vi vilja erinra om vad 1946 års skolkommision yttrat på s. 272 i sitt principbetänkande på tal om klass 9g: »Klass 9g kommer att framstå som den gemensamma inkörsporten till gymnasiets fem byggnader: de tre sambyggda gymnasielinjerna i det allmänbildande gymnasiet och de två fristående, handelsgymna-

siet och det tekniska gymnasiet.» Om de olika gymnasietyperna skola intaga en likvärdig ställning, erfordras givetvis en grundlig omläggning av handelsgymnasiernas anslagsförhållanden.

I detta sammanhang vilja vi fästa uppmärksamheten vid den mångsidiga användning samhället får av de från handelsgymnasierna utexaminerade: utom till det merkantila yrkesområdet i mera inskränkt bemärkelse gå många av handelsgymnasiernas elever till sysselsättningar i det allmännas tjänst, i statliga och kommunala institutioner, bl. a. på sådana poster, där kameral utbildning erfordras.

Det är frapperande, att sådana skoltyper som de i realskolorna inbyggda handelslinjerna och de praktiska mellanskolornas handelslinjer, vilka ur ren yrkesutbildningssynpunkt måste sägas vara av mindre betydelse än handelsgymnasierna, ur anslagssynpunkt äro behandlade på ett avsevärt gynnsammare sätt än sistnämnda skolor. Lärarna vid dessa skoltyper ha också en mycket säkrare ställning än handelsgymnasielärarna, vilket bl. a. medfört det avvita förhållandet, att handelsgymnasierna ha svårt att konkurrera med realskolornas inbyggda linjer, då det gäller att förvärva civilekonomer till lärartjänster.

Att en omorganisation av handelsgymnasiernas anslagsförhållanden är synnerligen påkallad, torde tydligt framgå av det nu anförda. Handelsgymnasiernas anslag är för övrigt nu av den storleksordningen (i årets statsverksproposition föreslås ett anslagsbelopp av 979 600 kronor), att det icke bör beräknas och disponeras efter så lösa grunder som hittills.

Utan att taga ställning till de av handelsutbildningskommittén gjorda förslagen i detalj vilja vi framhålla, att dessa förslag torde kunna bilda utgångspunkt för de fortsatta övervägandena rörande lämpligaste sättet att ordna handelsgymnasiernas anslagsförhållanden. Kommittén, som i princip anser, att gymnasierna böra förstatligas, föreslår, att desamma under en övergångstid anordnas som kommunala anstalter med statsbidrag i huvudsak efter samma grunder, som gälla för de högre kommunala skolorna. Enligt kommitténs åsikt skulle, därest anslagsförhållandena ordnades på nu nämnt sätt, villighet kunna påräknas från kommunerna att övertaga de nuvarande enskilda gymnasierna.

Med anledning av det anförda få vi föreslå,

att riksdagen måtte besluta att hemställa hos Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte till nästa års riksdag framlägga förslag till omorganisation av handelsgymnasierna.

Stockholm den 24 januari 1952.

Olof Nilsson,
Göteborg.

B. v. Friesen.

Gösta Skoglund.

Elsa Johansson,
Norrköping.

Alarik Hagård.

Walter Edström.